

Escola d'Art
Tortosa

Diputació Tarragona

CR

Aquí :Diputació

65/2018

2 LLIBRES

*Ajuntament de
Mas de Barberans*

Publicació monogràfica
Unitat de Conservació i Restauració
Escola d'Art de la Diputació a Tortosa

Difusió dels projectes de conservació i restauració de les Terres de l'Ebre i el Camp de Tarragona, realitzats des de la **Unitat de conservació i restauració** de l'Escola d'Art de la Diputació a Tortosa. Donem a conèixer processos, intervencions i informació històrica del bé cultural.

CR

SUMARI:

0/Els llibres

1/Llibre d'establiments

Descripció i estat de conservació
Intervencions de conservació i restauració

2/Llibre de plens

Descripció i estat de conservació
Intervencions de conservació i restauració

3/Conservació preventiva

Sistemes de presentació

4/Glossari

Unitat de Conservació i restauració
Escola d'Art de la Diputació a Tortosa
Pl. Sant Joan, 5
43500 **Tortosa**

977/444 163 / eadtortosa@dipta.cat
www.dipta.cat/eadtortosa

D. L.: T 436-2018

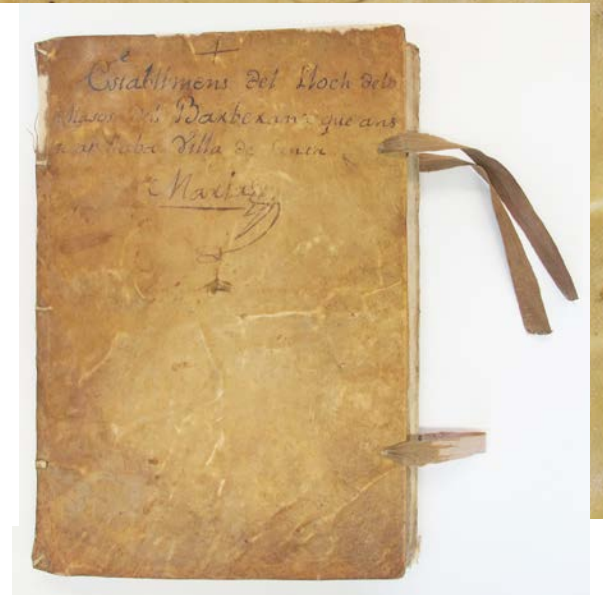
0/Els llibres

d'establiments (1680-1890)

i de plens de l'Ajuntament (1935-39)

de Mas de Barberans

L'interès en conservar i restaurar aquestes dues obres ha estat motivat, entre altres raons, per les peculiaritats que ostenten: el llibre d'establiments conté en un sol volum una rica varietat documental i de cosits (**quadernets*** de tres segles diferents: XVII, XVIII i XIX).

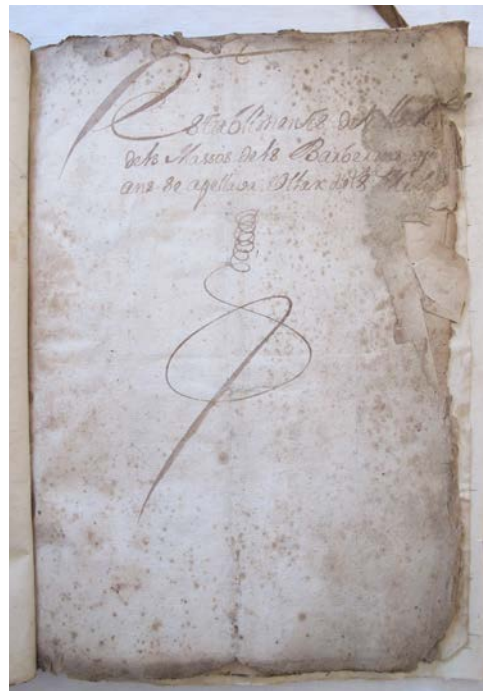
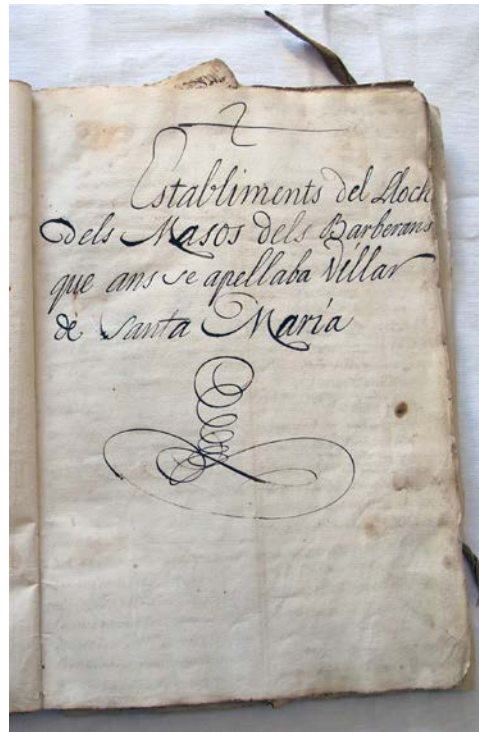
Pel que fa al Llibre de plens, és una de les escasses peces que va escapar de la destrucció de documents feta durant el període de la Guerra Civil espanyola.

Ambdós llibres presentaven un estat de conservació delicat, ja que no es podien manipular sense riscos de causar danys més greus.

Els llibres d'establiments eren documents oficials destinats a regular la realitat socioeconòmica de la comunitat.

A cada poble, el contingut d'aquests establiments adaptaven matissos a les seves circumstàncies particulars.

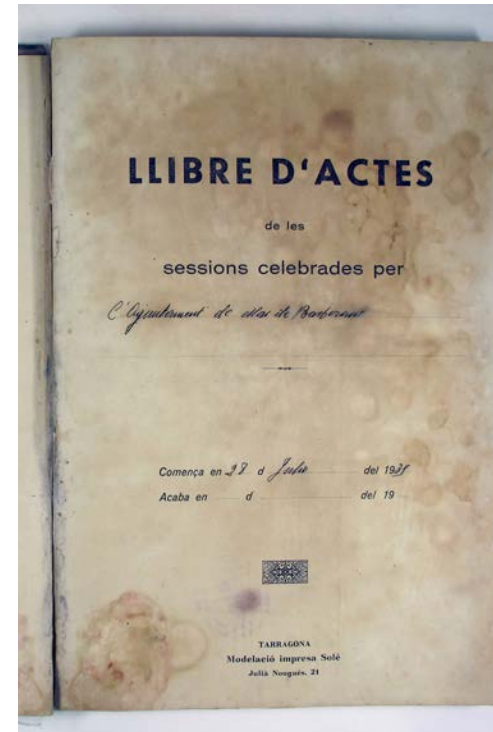
Aquesta peça recull normes que tenen a veure amb la gestió del bestiar (porcs, gallines...), poda d'arbres i vinyes, i normes de conselleries del Mas de Barberans.

El quadernet més antic és de 1680, i recopila les ordinacions originals que donen títol a l'obra. Mig segle més tard es va fer una transcripció del seu contingut, escrita en català i en castellà (quadernet de 1730).

Altres documents que integren el **bloc*** són alguns folis blancs en papers de diferents èpoques, alguns dels quals porten notes enganxades, i un almanac imprès de l'any 1751, possible data en que es va **relligar*** aquest conjunt.

La portada està feta amb tapa de **pergamí*** flexible, **nervis*** de pell adobada, i **tanques*** de roba. Una mateixa enquadernació recull quatre tipus diferents de **cosits***.

Aquest llibre recull informació municipal i signatures dels convocats a totes les reunions fetes entre 1935-39, anys que coincideixen amb la contesa.

Pel que fa al Llibre de plens, es tracta d'un dels escassos documents conservats del període de la Guerra Civil (1936-1939), anys en que es va generalitzar la crema, incautació i destrucció de material d'arxiu.

Un ple és l'òrgan de l'Ajuntament compost per regidors i alcalde, que celebra sessions per tractar temes locals.

1/Llibre d'establiments 1680-1890

Descripció i estat de conservació

L'estat de conservació era dolent, degut al procés intrínsec de deteriorament del material amb el que està escrit (**tintes ferrogàl-liques*** que es degraden perforant el paper). Aquest fet impedia la manipulació del volum sense risc de nous trencaments.

El quadernet de 1680 havia patit humitat en algun moment de la seva història i presentava pèrdua d'intensitat en les grafies i pronunciades **aurèoles***. Les vores dels folis s'havien debilitat per efecte dels bacteris. Així mateix, estaven **estripades***, recargolades sobre sí mateixes i amb petites **absències***.

En altres documents integrants del volum, com l'imprès i folis de reforç, s'hi observaven aurèoles i brutícia. Els diferents relligats, així com les tensions dels cosits, es trobaven, però, en perfecte estat.

El quadernet de 1730 presentava **fragmentacions*** verticals en les línies de separació que divideixen les columnes del text. Aquestes eren causades per la corrosió de les tintes.

Les cobertes de pergamí presentaven forats per la zona del **llom***, algunes deformacions i nombroses taques d'excrements d'insecte, que afectaven també a les vores de moltes pàgines. Les **tanques*** de roba es mostraven brutes, deformades, i amb pèrdues de material.

Intervencions de conservació i restauració

El fet que la peça reuneixi diversitat de cosits així com l'òptim estat del relligat va determinar la decisió d'intervenir sense desmuntar el llibre. Tot considerant el criteri de màxim respecte per l'original, s'han mantingut intactes els diferents cosits.

Intervenir la peça sense desfer el relligat va comportar un treball individualitzat pàgina a pàgina.

Es van dur a terme intervencions específiques per a cada element, en funció de les alteracions i característiques físicoquímiques dels seus materials.

Neteja mecànica de la totalitat del llibre; neteja química puntual de taques tractament específic al quadernet de 1730 (tractament químic de les tintes ferrogàliques i consolidació de les pàgines trencades); aplanat de deformacions i reintegració del quadernet de 1680.

Pel que fa als elements de les cobertes (pergamí, nervis de cuir i tanques de roba), un cop nets, es van consolidar i reintegrar.

Libre d'establiments abans, durant i després de la intervenció

2/Llibre de plens 1935-39

Descripció i estat de conservació

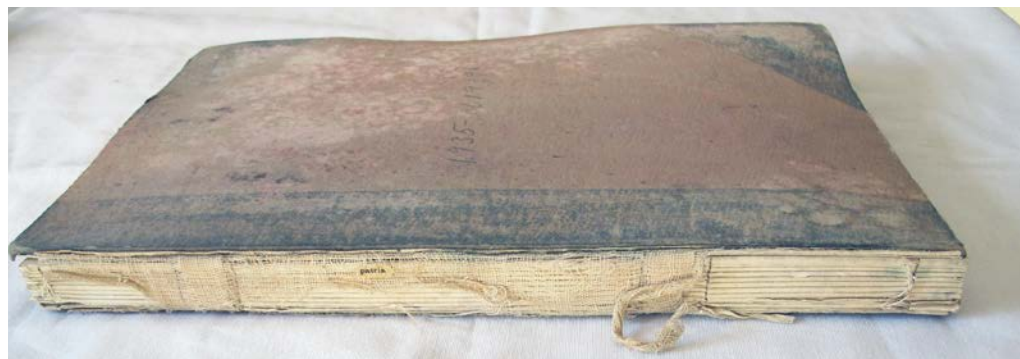
Restes de jaspia artesanal

El principal problema d'aquesta obra era estructural, ja que li mancaven elements arquitectònics bàsics. O sigui, la totalitat del cartró del llom, així com la roba i el paper que folraven la part exterior del llibre. Les alteracions havien estat provocades pels fongs i bacteris que s'originen amb la humitat i debiliten els materials fins la seva destrucció.

És freqüent trobar documentació administrativa de la primera meitat del segle XX en aquest format. És a dir, paper mecànic de fibres naturals amb ratlles pautades impreses, amb anotacions a mà fetes amb tintes cal·ligràfiques.

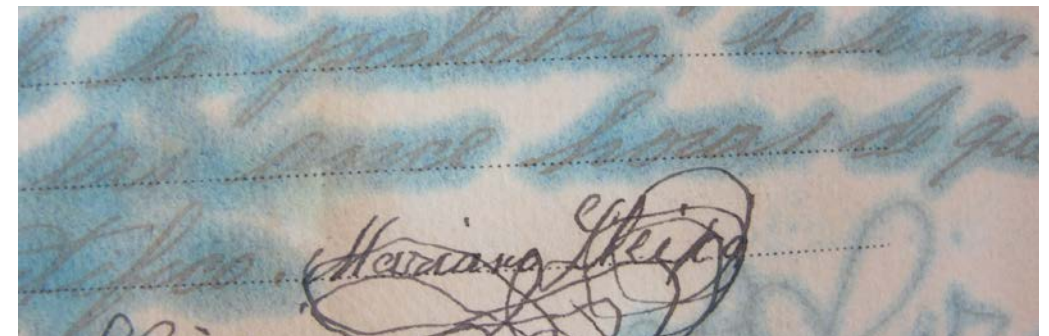
L'estil d'enquadernació, Al'holandesa, caracteritzat per combinar materials diferents a les cobertes, en aquest cas integrava originalment, per una banda, tela al llom i cantoneres. Per l'altra, paper decorat amb **jaspia*** artesanal al recobriment de les tapes (es van trobar petits vestigis).

Els cartrons de les cobertes, únic element exterior de l'enquadernació conservat, patien greus ondulacions ocasionades per la humitat que havia desencadenat també la proliferació de fongs i bacteris, així com **esvaïment*** de les tintes en un 10% del volum.

Les cobertes aplanades després de la intervenció

Els agents biològics havien provocat no només les pèrdues esmentades, sinó també taques irreversibles a les pàgines.

Com a conseqüència de la pèrdua del llom, els forats originals dels cosits s'havien estripat pels plecs dels **quadernets*** i el cosit es trobava en mal estat, degut a la pèrdua de tensió del fil.

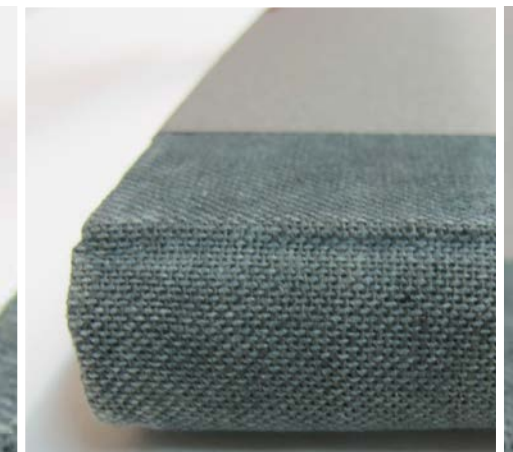
Intervencions de conservació i restauració

Per dur a terme la resolució de problemes estructurals ha calgut solucionar les deformacions de les cobertes, consolidar els forats del cosit, i elaborar un nou llom i nous recobriments exteriors.

En un primer moment, es va practicar sobre la totalitat del llibre una desinfecció amb aspirador de filtre especial sec per retirar possibles restes d'espores. Seguidament, i un cop consolidats els estrips del bloc, es van poder relligar novament tots els quadernets, recuperant la tensió adequada del cosit amb el mateix fil original.

Posteriorment, es va elaborar un nou llom amb **cartró de conservació***, amb els seus reforços pertinents. En aquest punt, ja era possible recobrir el llom i les cantoneres del llibre amb una nova tela, també escollida específicament de material neutre de conservació. Finalment, es van folrar les cobertes amb un paper de conservació gris neutre i es van restituir els trossos del paper original jaspiat que s'havia trobat com a testimoni dins de les **celles*** del llibre.

3/Conservació preventiva Sistemes de presentació

El manteniment futur de cada peça restaurada depèn de les condicions en que es guardin al llarg de la resta de la seva vida.

Els originals restaurats han quedat preservats en caixes a mida fetes especialment amb **materials de conservació***.

Les dues peces han quedat digitalitzades per tal que la seva consulta quedi a l'abast de qui les vulgui consultar sense necessitat de manipulació física al futur.

4/Glossari

Vocabulari de material documental

Relligat

Processos destinats a construir artesanalment un llibre: cosit, construcció de la part exterior (elaboració i muntatge de tapes, decoració de les cobertes, i acabats).

Pergami

Pell d'animal (de res) neta, seca, adobada i estirada, molt emprada per escriure documents abans de generalitzar-se l'ús del paper. Va ser sovint el material constituent de cobertes de llibres fins al segle XVII- XVIII.

Tanques

Elements afegits a les cobertes d'un llibre per a tancar les tapes per la part exterior del bloc.

Tintes ferrogàliques

Tintes d'escriptura fabricades a partir d'una barreja d'un taní obtingut de les agalles de roure, i caparrós. Porten dissolvents segons la recepta d'elaboració.

Folis de reforç

Pàgines incloses entre quadernets en el cosit d'un llibre. Apareixen excepcionalment, a criteri de l'artesà que ha fet el relligat.

Paper mecànic

Paper provinent de processos de fabricació que comporten l'ús de màquines. Comença a generalitzar-se a partir de 1750.

Jaspiat

Tècnica decorativa del paper, que pot ser manual o impresa, consistent en esquitjar gotes de color sobre un fons llis d'altre color.

Plec (d'un bifoli o d'un quadernet)

Doble central que es practica en un foli. A la part del plec es practiquen els forats del cosit per on passarà el fil o cordill que lligarà el bloc.

Vocabulari d'alteracions

Aurèoles

Taques de contorns arrodonits, irregulars, que sovint apareixen al paper quan s'ha mullat per zones.

Estrips

Esquinços de diverses dimensions que separen un paper.

Absència

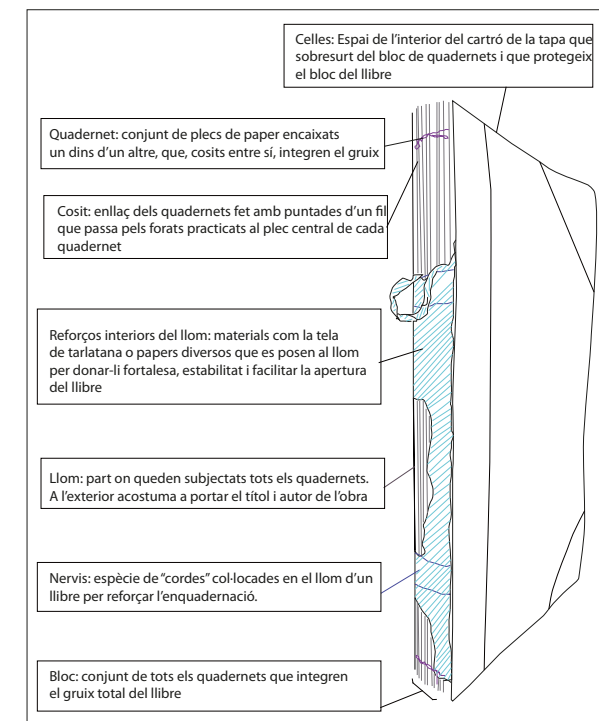
Pèrdua de material en un document que ha patit un dany. Comporta un perjudici de la seva forma original.

Fragmentació

Partició o separació d'un paper, sense pèrdua de les parts, amb possibilitat de reconstrucció.

Esvaiment (d'una tinta)

Pèrdua de la intensitat de la tonalitat original dels colors o tintes, habitualment produïda per l'acció de l'aigua o de la llum.

Vocabulari de processos

Consolidació

Procés de la restauració que consisteix en superposar un material resistent i semitransparent, enganxat amb un adhesiu neutre, per tal d'unir o reforçar una part del material que es troba en estat delicat (fragmentada, estripada, feble...)

Reintegració

Procés de la restauració que consisteix en estabilitzar zones on hi ha manca de material adherint un empelt de la mateixa forma i dimensió. S'utilitzen materials de conservació, de naturalesa similar al material perdut.

Materials de conservació

Tipus de materials especials que es fan servir per reintegrar, consolidar, guardar y protegir les peces restaurades i com element imprescindible de preservació per a evitar alteracions al futur en peces restaurades. Estan fabricats especialment per a perdurar en condicions neutres, reversibles i estables davant qualsevol canvi.

Digitalització

Digitalitzar un llibre vol dir que el seu contingut ha estat fotografiat o escanejat pàgina a pàgina, i es podrà consultar en un ordinador sense necessitat de manipular físicament la peça.

CO'AAO